

SỰ PHÁT TRIỂN CỦA CUBA TỪ NĂM 1991 ĐẾN NAY VÀ QUAN HỆ VỚI CÁC NƯỚC ĐANG PHÁT TRIỂN

Ths. Ngô Chí Nguyễn

Viện Quan hệ Quốc tế

Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh

Nằm giữa biển khơi Caribbean, với diện tích 110.922 km² và dân số hơn 11 triệu người, hòn đảo tự do Cuba đã làm nên những điều kỳ diệu trong đấu tranh xây dựng và bảo vệ tổ quốc, trở thành biểu tượng của niềm tin chiến thắng, của sức mạnh ý chí và niềm tự hào.

Ngày 1/1/1959, nhân dân Cuba đã vùng lên lật đổ chế độ độc tài Batista thân Mỹ, lập nên nhà nước XHCN đầu tiên ở Tây bán cầu. Từ thắng lợi đó đến nay, nhà nước Cuba đã trải qua gần 50 năm củng cố, xây dựng và phát triển với nhiều thành tựu to lớn, có ảnh hưởng quan trọng đối với tình hình chính trị quốc tế, nhất là ở khu vực Mỹ Latinh.

Thời kỳ Chiến tranh Lạnh, Cuba với sự hỗ trợ của Liên xô và các nước XHCN đã có những bước tiến lớn trong phát triển kinh tế - xã hội, đã mở rộng sự giúp đỡ và hỗ trợ của mình cho nhiều nước Mỹ Latinh, châu Phi... Bước vào thời kỳ sau Chiến tranh Lạnh, cách mạng Cuba đứng trước những thuận lợi và cả những khó khăn thách thức cực kỳ to lớn. Sự sụp đổ của CNXH ở Liên Xô và Đông Âu đã làm cho Cuba mất đi chỗ dựa cả về tinh thần lẫn vật chất: Cuba bị mất đi 85% thị trường xuất nhập khẩu, 95% nguồn cung cấp dầu, 57%

nguồn cung cấp lương thực, 51% lượng thịt và phần lớn công cụ máy móc thiết bị và hàng hoá tiêu dùng thiết yếu. Nền kinh tế Cuba lâm vào tình trạng điêu đứng. Hơn thế nữa, sự sụp đổ của hệ thống XHCN thế giới đã làm Cuba mất đi chỗ dựa tinh thần to lớn trên con đường đấu tranh xây dựng CNXH.

Cuộc bao vây, cấm vận của Mỹ chống Cuba kéo dài suốt mấy thập kỷ đã làm cho nền kinh tế Cuba thiệt hại hơn 80 tỷ USD. Sau Chiến tranh Lạnh, Mỹ đã xiết chặt bao vây cấm vận Cuba về kinh tế - thương mại, với hai đạo luật Torricelli và Helms Burton được Quốc hội Mỹ thông qua năm 1992 và 1996. Mỹ cùng với EU gây sức ép về chính trị với Cuba, hỗ trợ cho lực lượng phản động trong và ngoài Cuba gia tăng các hoạt động phá hoại, can thiệp, gây mất ổn định, bạo loạn và khủng bố.

Sau thời kỳ được gọi là chạm đáy (1990-1993), kinh tế Cuba từng bước vượt qua khủng hoảng và phát triển. Tốc độ tăng trưởng năm 1994 là 0,7%, năm 1995 là 2,5% và trong những năm cuối thế kỷ XX đạt mức trung bình 4,7%. Những năm đầu thế kỷ XXI, tỷ lệ tăng trưởng được duy trì ở mức cao so với khu vực Mỹ Latinh. Năm 2005, kinh tế Cuba đạt mức

tăng trưởng kỷ lục là 11,8%. Tỷ lệ thâm hụt ngân sách giảm từ 33,5% GDP năm 1993 xuống còn 3% năm 2000, thất nghiệp giảm từ 10% năm 1992 xuống 2,3% năm 2000. Ba ngành kinh tế mũi nhọn là dầu khí, du lịch và công nghệ sinh học đều phát triển mạnh. Các ngành kinh tế khác đều tăng trưởng khá, cải cách doanh nghiệp nhà nước đã dần được thực hiện. Quan hệ kinh tế đối ngoại có nhiều khởi sắc, đến nay Cuba đã phát triển quan hệ thương mại với hơn 3.000 doanh nghiệp thuộc 130 nước trên thế giới, thu hút vốn đầu tư từ 50 nước, ký hiệp định xúc tiến và bảo vệ đầu tư với hơn 60 quốc gia.

Trên các lĩnh vực xã hội như y tế, giáo dục, khoa học kỹ thuật, văn hoá, thể thao, Cuba đều đạt thành tựu to lớn, nhất là có các chỉ số cao về phát triển xã hội, phát triển con người so với Mỹ Latinh và thế giới. Ngân sách dành cho lĩnh vực xã hội chiếm 95% GDP. Riêng hai lĩnh vực giáo dục và y tế đã chiếm 29% GDP cả nước. Ở Cuba hiện nay, tất cả trẻ em đến tuổi đi học đều được tới trường miễn phí, tỷ lệ mù chữ chỉ còn 0,2% trong tổng số 11,2 triệu dân (khu vực Mỹ Latinh là 13%). Ở Cuba, phổ cập giáo dục tiểu học đạt 100%, phổ cập giáo dục trung học cơ sở đạt 98,8%, cứ 7 người dân có một người tốt nghiệp đại học. Cuba là nước dẫn đầu thế giới về số giáo viên và bác sĩ tính theo đầu người. Chế độ giáo dục đào tạo, y tế, thể thao và vui chơi giải trí hoàn toàn miễn phí. Tuổi thọ của người dân Cuba đã tăng từ 60 lên 76 trong giai đoạn từ năm 1959 đến nay, tỷ lệ tử vong ở trẻ sơ sinh là 6/1000 so với 35/1000 của khu vực Mỹ Latinh. Có 95,3% dân số Cuba được dùng nước sạch, hơn 85% số hộ gia đình trong toàn quốc có sở hữu nhà hợp pháp. Các vấn đề xã hội khác như tạo việc làm,

chăm sóc người tàn tật, người già, phòng chống ma tuý và các tệ nạn xã hội khác cũng được quan tâm chu đáo.

Từ năm 1991 đến nay, Cuba thực hiện tích cực việc giáo dục những giá trị tốt đẹp của dân tộc, chủ nghĩa yêu nước, tinh thần cách mạng, chủ nghĩa quốc tế và các giá trị của CNXH. Các "Ủy ban bảo vệ cách mạng" hoạt động sôi nổi, các "Diễn đàn mở" được tổ chức hàng tuần đã thu hút đông đảo nhân dân Cuba, nhất là các thanh thiếu niên, các hội viên của các đoàn thể chính trị - xã hội tham gia.

Sức mạnh an ninh, quốc phòng của Cuba không ngừng được củng cố và tăng cường dựa trên sức mạnh của thể trận lòng dân, của nền quốc phòng toàn dân và an ninh nhân dân. Nó tạo thành sức mạnh đề kháng to lớn bảo đảm sự ổn định, lành mạnh xã hội và làm thất bại mọi hoạt động của các thế lực thù địch.

Cuba luôn hướng tới chủ nghĩa quốc tế và sự đoàn kết quốc tế giữa các nước đang phát triển, nhất là với các nước Mỹ Latinh. Cuba luôn có tiếng nói quan trọng trên các diễn đàn quốc tế, đóng góp tích cực cho Phong trào Không liên kết và các thiết chế hợp tác khu vực, quốc tế của các nước đang phát triển, tiên phong đấu tranh bảo vệ quyền lợi của các nước đang phát triển trong quan hệ với các nước tư bản phát triển.

Trên lĩnh vực kinh tế, văn hoá - xã hội, ảnh hưởng của Cuba đối với các nước đang phát triển, nhất là các nước Mỹ Latinh là tương đối rõ nét. Mô hình kinh tế - xã hội của chủ nghĩa tự do mới mà các quốc gia Mỹ Latinh áp dụng trong gần hai thập kỷ qua đang ngày càng bộc lộ những yếu kém. Theo báo cáo của Ủy ban Kinh tế - xã hội Mỹ Latinh (CEPAL), 44% dân số trong khu vực sống trong tình trạng

nghèo khổ. Tỷ lệ tử vong của trẻ sơ sinh là 35/1000, tỷ lệ người mù chữ là 13% dân số. Xã hội Mỹ Latinh chứa đầy những bất ổn, nguy cơ bùng nổ xã hội, sự phát triển mất cân bằng và thiếu tính bền vững là đặc trưng kinh tế - xã hội ở nhiều quốc gia trong khu vực này. Trong bối cảnh đó, mô hình phát triển của Cuba trở thành tấm gương cho các nước noi theo. Một Cuba phát triển bền vững, hài hoà, vì con người, vì sự công bằng và tiến bộ xã hội đã trở thành hình ảnh tương phản với một Mỹ Latinh bất bình đẳng và không ổn định. Chính vì vậy, trong những năm gần đây, hàng loạt chính phủ cánh tả lên cầm quyền ở các nước Mỹ Latinh đều tuyên bố từ bỏ mô hình kinh tế - xã hội của chủ nghĩa tự do mới đã áp dụng để theo đuổi một mô hình phát triển kinh tế - xã hội hài hoà, có kế hoạch, tăng cường vai trò quản lý điều hành của nhà nước, chăm lo cuộc sống cho người dân, quan tâm xoá đói giảm nghèo, giải quyết các vấn đề xã hội, thu hẹp bất bình đẳng trong xã hội để tạo môi trường xã hội lành mạnh và sự phát triển bền vững.

Về đào tạo, tuy còn nhiều thiếu thốn, khó khăn, từ 1991 đến 2001, Cuba đã đào tạo miễn phí cho 40.000 sinh viên nước ngoài thuộc hơn 80 nước trên thế giới, cử hơn 25.000 lượt giáo viên đi giảng dạy tại nhiều nước đang phát triển ở Á, Phi, Mỹ Latinh; hiện đang đào tạo 17.000 sinh viên nước ngoài đến từ các nước đang và

kém phát triển. Đến nay Cuba đã cử hơn 51.000 nhân viên y tế sang giúp 91 nước trên thế giới. Riêng ở Venezuela hiện có khoảng 26.000 nhân viên y tế và giáo dục Cuba đang làm việc do Chính phủ Cuba trả lương và các đảm bảo khác. Đến hết năm 2005, Cuba cũng đã cử hơn 1.300 chuyên gia thể thao đến làm việc tại 51 nước trên thế giới, nhiều nhất là ở các nước Mỹ Latinh như Venezuela, Mexico, Ecuador, Dominica.

Trên lĩnh vực đối ngoại, Cuba với quan hệ ngoại giao với hàng trăm quốc gia, luôn theo đuổi một chính sách đối ngoại hoà bình, hữu nghị, đoàn kết với các dân tộc, đi tiên phong bảo vệ những lợi ích của các nước đang phát triển, xây dựng một trật tự quốc tế công bằng và bình đẳng.

Nhờ đó, Cuba luôn nhận được sự cảm phục, tình đoàn kết, ủng hộ và động viên to lớn của cộng đồng quốc tế, nhất là của các nước đang phát triển trong cuộc đấu tranh chống lại chính sách bao vây, cấm vận và sự chống phá cách mạng Cuba của các thế lực quốc tế thù địch. Các diễn đàn, các cuộc gặp gỡ, các phong trào đoàn kết với Cuba được thành lập và hoạt động ở nhiều nước đã thu hút đông đảo các tầng lớp nhân dân các nước tham gia. Với tính cách là diễn đàn và tổ chức quốc tế rộng lớn nhất, Đại hội đồng Liên hiệp quốc đã 14 năm liên tiếp bỏ phiếu với đa số áp đảo đòi Mỹ chấm dứt bao vây cấm vận chống Cuba ■